

УДК 796: 378.016

Гнітецька Т. В., к.фіз.вих, доцент, Ковальчук Н. М., доцент, Ялович В. Т., к.пед.н., доцент (Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк)

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ЗНАНЬ З ТЕОРЕТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН У СТУДЕНТІВ ІНСТИТУТІВ (ФАКУЛЬТЕТІВ) ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЗДОРОВ'Я

Анотація. У статті висвітлено результати дослідження, проведеного серед студентів 1–5 курсів щодо вивчення мотивів відвідування ними навчальних занять та основних проблем, які погіршують якість їхньої підготовки з теоретичних дисциплін. Обґрунтовано ефективність застосування структурно-логічних опорних схем для підвищення якості знань з фахових теоретичних дисциплін на прикладі навчальної дисципліни «Теорія і методика фізичного виховання».

Ключові слова: студенти інститутів (факультетів) фізичної культури та здоров'я, якість знань, теоретичні дисципліни.

Аннотация. В статье представлены результаты исследования, проведенного среди студентов 1–5 курсов по изучению мотивов посещения ими учебных занятий и основных проблем, которые ухудшают качество их подготовки по теоретическим дисциплинам. Обоснована эффективность применения структурно-логическим схем для повышения качества знаний с базовых теоретических дисциплин на примере дисциплины «Теория и методика физического воспитания».

Ключевые слова: студенты институтов (факультетов) физической культуры и здоровья, качество знаний, теоретические дисциплины.

Annotation. The article presents the results of a study conducted among students of 1–5 years of study on the motives of their attendance the training sessions and the major problems that degrade the quality of their training in theoretical disciplines. The efficiency of using structural and logical schemes for improving the quality of knowledge on basic theoretical disciplines on the example of discipline «Theory and methods of physical education» is substantiated.

Keywords: students of Institutes (Faculties) of Physical Culture and Health, quality of knowledge, theoretical disciplines.

Актуальність проблеми забезпечення високого рівня теоретичних знань студентів з профільюючих дисциплін завжди була і залишається

високою, оскільки теоретична база є основою професійної майстерності майбутніх фахівців.

Аналіз наукової літератури свідчить про велику кількість ідей, положень, фактів щодо шляхів формування та розвитку професійних знань й умінь майбутніх фахівців галузі фізичної культури. Зокрема цьому питанню присвячені дисертації О. Давиденко, М. Т. Данилка, В. В. Дихтяренко, А. Забори, Н. Ю. Зубанової, М. А. Ісаченко, Р. П. Карпока, С. Б. Мальони, Н. М. Мацкевич, Я. М. Ніфаки, О. В. Петуніна, С. І. Савчук, І. Р. Свістельник, Б. М. Шияна, В. Т. Яловича та ін.

Також значними є досягнення науково-методичного характеру для формування знань з теоретичних основ майбутніх фахівців вказаної сфери. Зокрема дисципліна «Теорія і методика фізичного виховання» (ТМФВ) представлена підручниками та навчально-методичними посібниками вітчизняних (Е. С. Вільчковський, К. П. Козлова, Т. Ю. Круцевич зі співавторами, Н. В. Москаленко, Т. Г. Овчаренко, В. Г. Папуша, Є. Н. Приступа, Л. П. Сергієнко, О. М. Худолій, Б. М. Шиян) та закордонних авторів (Б. М. Ашмарін, В. С. Кузнєцов, Л. П. Матвєєв, А. Д. Новіков, І. М. Турєвський, Ж. К. Холодов та ін.).

Разом з тим, літературні дані свідчать, що проблема забезпечення високоякісних знань у студентів інститутів (факультетів) фізичної культури та здоров'я (ІФКЗ) не вичерпана. Зокрема, дослідження М. Т. Данилка [1] засвідчують, що середній рівень теоретичної готовності майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності складає 3,22 бала. Найвищий рівень знань студенти мають із спеціальних дисциплін. Дещо нижчий – з предметів психолого-педагогічних та медико-біологічних циклів, найнижчий – з соціально-гуманітарних дисциплін. Найтісніший взаємозв'язок між собою мають спеціальні та медико-біологічні ($r = 0,736$), спеціальні та психолого-педагогічні ($r = 0,701$) знання. Найслабший взаємозв'язок спостерігається між соціально-гуманітарними та спеціальними знаннями [1].

У світлі впровадження нових організаційно-педагогічних умов навчання у ВНЗ, згідно яких зменшується кількість аудиторних годин, високо актуальним є пошук шляхів удосконалення якості теоретичної підготовки студентів ІФКЗ.

Метою нашої статті є дослідження чинників, які впливають на якість знань студентів ІФКЗ з теоретичних дисциплін, визначити умови та перевірити ефективність застосування структурно-логічних опорних схем в процесі навчання студентів різного рівня успішності.

Дослідження чинників впливу на якість знань студентів було одним із завдань дослідження. Аналіз літератури [1; 2] засвідчує існування тісних взаємозв'язків між якістю навчальної діяльності студентів та організаційно – педагогічними факторами її забезпечення. Знання цих факторів дозволяє коректувати якість підготовки студентів. З цієї позиції нами було

проведене опитування серед 68 студентів 1–5 курсів Інституту фізичної культури та здоров'я Східноєвропейського Національного університету імені Лесі Українки. Методом анкетування вивчалися мотиви відвідування занять та організаційно-педагогічні фактори, які впливають на якість навчальної діяльності студентів.

Проведені дослідження дозволили встановити основні проблеми, які погіршують якість підготовки студентів з теоретичних дисциплін, а саме: найбільшою з них 29,7 % студентів назвали погані житлові умови; на нехватку часу вказали 26,6 % опитаних; на небажання вчитися – 15,7 %; нестачу спеціальної літератури відчують 14,1 % студентів; часті виїзди на збори і змагання заважають підвищувати теоретичний рівень 12,2 % респондентам.

Домінуючим мотивом відвідування навчальних занять студентами усіх курсів є прагнення отримати високу фахову підготовку. Перше місце (серед десяти) в рейтингу мотивів йому відвели 61,2 % опитаних студентів I–V курсів. Найбільша перевага цього мотиву простежувалася серед студентів випускного курсу (81,8 %), порівняно з 64,3 % студентів IV курсу та 62,5 % III курсу, 42,0 % – II курсу та 52,4 % – I курсу.

Забезпечення міжпредметних зв'язків в ході навчання студенти визначають однією з важливих умов підвищення якості їх професійних знань. Більшість опитаних студентів в числі найважливіших дисциплін професійної підготовки назвали ТМФВ (87,5 %), «Фізіологію» (51,6 %) та «Психологію» (21,9 %), спортивні ігри (14,1 %), підвищення спортивної майстерності (6,3 %), спортивну медицину (6,3 %), спортивно-педагогічне удосконалення (3,1 %), педагогіку (3,1 %), вступ у спеціальність, фізичну реабілітацію, масаж, фармакологію, легку атлетику, гімнастику, плавання (по 1,6 % опитаних).

При цьому більше половини опитаних зазначили, що їм важко дається засвоєння теоретичного матеріалу з будь-яких навчальних дисциплін.

Теоретичні дисципліни, як правило, мають значний обсяг зорової та слухової навчальної інформації, що викликає труднощі при її засвоєнні у більшості студентів. Особливо це стосується студентів початкових курсів. У них ще недостатньо сформовані не лише здібності до самоорганізації навчальної діяльності, а й вміння для продуктивної пізнавальної діяльності. Тому їм важко даються узагальнення, виділення основного в навчальному матеріалі. Опрацювання студентами лише текстового матеріалу, в такому випадку, ще більше ускладнює розуміння стержневих понять дисципліни. Не усвідомивши сутності того чи іншого поняття вони вдаються до механічного запам'ятовування. Наслідком такого набуття знань є те, що студент не бачить логічних зв'язків між різними факторами та компонентами і не може правильно застосовувати їх у реальному процесі фізичного виховання. У результаті незадовільного засвоєння базових понять виникають

труднощі при вивченні подальших тем. Тому дуже важливо навчити студентів виділяти найбільш загальні і в той самий час суттєві ознаки.

Аналіз спеціальної літератури [2] засвідчує, що забезпечення навчального процесу ілюстративним матеріалом, який би стосувався стержневих питань програмового матеріалу полегшує розуміння дисципліни і таким чином може підвищити якість знань студентів. Ця гіпотеза була використана нами для практичної перевірки. В якості об'єкта дослідження була вибрана дисципліна ТМФВ, з якої були розроблені опорні схеми основних навчальних тем [3]. Їх основою слугувала структурно-логічна форма викладення того чи іншого поняття або явища.

Визначено, що серед усіх форм організації навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі (лекцій, семінарських, практичних, лабораторних, самостійної роботи) творча навчальна активність студентів, в більшій мірі, відбувається на семінарських та інших позалекційних формах. Ці схеми можна використовувати як на лекційних, так й інших формах занять. Однак для перевірки їх ефективності ми вибрали позалекційні аудиторні заняття, які найбільше дозволяють диференціювати та індивідуалізувати навчальну роботу.

Для перевірки ефективності структурно-логічної форми викладення навчального матеріалу нами був організований педагогічний експеримент, в якому брали участь 145 студентів 2–3 курсів Інституту фізичної культури та здоров'я СНУ. Суть експерименту полягала у тому, що на семінарських заняттях з ТМФВ самостійна пізнавальна діяльність, на яку відводилося по 10 хв. часу, передбачала не лише опрацювання «класичного матеріалу» (лекційного, з підручників), індивідуальних, творчих завдань тощо, а й розроблених опорних схем за матеріалами навчальних тем.

Окремим пунктом експерименту було дослідження ефективності застосування цих схем для навчання студентів різного рівня успішності. В даному дослідженні прийняли участь студенти 21 та 23 груп інституту. Вони так само працювали з розробленими схемами, як й студенти інших груп, однак перед початком та в кінці роботи проходили тестову перевірку знань. Оцінювався приріст правильних відповідей у повторному тестуванні відносно першого. Для вирішення поставленого завдання перед дослідженням дані групувалися за ознакою рівня успішності студента (високий, достатній, середній, низький), який визначався за середнім балом підсумкового контролю з теоретичних дисциплін (зазначеного в заліковій книжці) та поточної успішності (зазначеної в обліковому журналі). До групи високої успішності відносилися студенти з балами 4,5 і вище; достатньої – від 3,9 до 4,4 бали, середньої – від 3,3 до 4,3 бали, низької – до 3,2 бали. Результати піддавалися математичній обробці.

Розроблені структурно-логічні схеми опрацьовувалися студентами майже на кожному семінарському занятті нової теми. Після 4 місяців

експерименту було проведене опитування, яке показало, що для 96,9 % студентів застосування схем було ефективним. При цьому, величина цієї «користі» зі 100 % оцінена студентами у діапазоні від 25 до 80 % (в середньому у $48,84 \pm 11,72$ %).

Визначення ступеня ефективності застосування структурно-логічних схем для учіння студентів різного рівня успішності дав такі результати:

- групі з високим рівнем успішності кількість правильних відповідей при повторних тестуваннях зросла дуже мало – лише на $2,5 \pm 0,22$ %;

- у студентів з достатнім рівнем знань їх приріст був найбільший – $17,5 \pm 0,96$ %;

- також високий відсоток правильних відповідей після роботи зі схемами мали студенти з середньою успішністю (приріст становив $14,0 \pm 3,27$ %);

- у групі з низьким рівнем успішності ефект застосування схем був низьким – правильних відповідей в повторному тестуванні зросла на $5,0 \pm 1,9$ %.

Достовірна відмінність приросту ($p < 0,05$) спостерігається на рівні груп з середньою та достатньою успішністю відносно груп низького та високого рівня.

Узагальнення результатів дослідження:

1. Встановлено, що більшість опитаних студентів ІФКЗ до числа найважливіших теоретичних дисциплін професійної підготовки відносять ТМФВ (87,5 % опитаних), «Фізіологію» (51,6 %) та «Психологію» (21,9 %).

2. Виявлено, що основною причиною низької якості підготовки студентів до занять з теоретичних дисциплін є погані житлові умови. Цей фактор назвали 29,7 % опитаних. Ще для 26,6 % студентів «не вистачає часу для навчання», для 14,1 % – не вистачає спеціальної літератури, часті виїзди на збори і змагання заважають підвищувати теоретичний рівень 12,2 % респондентам. Для значної кількості студентів (15,7 %) основною причиною є моральний аспект – небажання вчитися. Відповідно, для підвищення якості знань студентам потрібно поліпшити умови для навчальної діяльності за місцем проживання та сформувати мотивацію до майбутньої професії.

3. Для підвищення якості теоретичної підготовленості студентам ІФКЗ навчальний матеріал має бути підкріплений оптимальною кількістю наочних ілюстрацій. Для формування образної уяви про основні поняття та явища теоретичної дисципліни високоефективними є структурно-логічні опорні схеми базових понять та явищ теми.

4. Досліджено, що 96,9 % студентів застосування структурно-логічних опорних схем полегшує засвоювати навчальний матеріал майже у 1,5 рази (в середньому на $48,84 \pm 11,72$ %). Найбільший ефект вони приносять у роботі зі студентами, які мають достатній (від 3,9 до 4,4 бали) і середній (від 3,3 до 4,3 бали) рівні успішності. Для студентів з низьким рівнем успішності (до 3,2 бали) вони дають низький ефект, з високим рівнем ($4,5 - 5,0$ балів) – найнижчий.

5. Для поглиблення і розширення знань студентів з низьким і високим рівнем загальної успішності пропонуємо, в більшій мірі, використовувати не структурно-логічні схеми, а опрацювання літературних джерел: базових підручників, посібників – для студентів з низьким рівнем, спеціально-додаткових – для студентів з високим рівнем успішності.

Проведене дослідження не претендує на вичерпне вивчення всіх аспектів означеної проблеми. Подальші дослідження можуть стосуватися розробки та перевірки ефективності методик інтерактивного навчання, наприклад, з використанням комп'ютерних технологій (дистанційне навчання чи т. ін.) тощо.

1. Данилко М. Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх вчителів фізичного виховання : дис... канд. пед. наук : 24.00.02 / Переяслав-Хмельницький державний педагогічний інститут. –Луцьк, 1999. – 185 с.
2. Забора А. В. Формування знань і навичок майбутніх вчителів фізичної культури в процесі вивчення дисциплін «Теорія і методика фізичного виховання» і «Гімнастика з методикою викладання фізичної культури» : Автореф. дис...канд. наук з фіз. вихов. і спорту : 24.00.02 / Харківська держ. академія фіз. культ. – Харків, 2005. – 22 с.
3. Гнітецька Т. В. Самостійна робота студентів із терії та методики фізичного виховання за кредитно-модульною системою навчання [Текст] : навч. посібник / Т. В. Гнітецька, Т. Г. Овчаренко. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Л.Українки, 2010. – 184 с.

Рецензент: д.фіз.вих., професор Цьось А. В.